

In de voornaamste provincies van de Republiek scheen sedert de dood van de stadhouder-koning Willem III in 1702 het systeem van de 'ware vrijheid' zonder 'eminent hoofd' voorgoed gevestigd, d.w.z. in Holland en Zeeland, gevolgd door Utrecht en Overijssel, funktioneerde zowel het lokale bestuur door stedelijke magistraten en ridderschappen als de gewestelijke regering door de Staten-colleges zonder invloed van een prins van Oranje als stadhouder, kapitein-generaal en admiraal-generaal. Het was de tijd waarin het beeld kon ontstaan van de machtige regenten-koteriëen, min of meer overtuigd staatsgezind, die zich in stad en gewest breed maakten op het kussen.

Die 'ware vrijheid' begon echter in de 40er jaren ernstig in gevaar te komen door de toenemende wrevel bij de burgerij en boerenbevolking over velerlei vorm van wanbestuur, een wrevel die gevoed werd door de machteloze figuur die de Republiek sloeg in haar betrekkingen met het buitenland. Haar prestaties als bondgenote van Engeland en Oostenrijk, die verwickeld waren in een oorlog met Frankrijk, waren beschamend; haar hulpeloosheid, toen zij vanaf 1746 zelf de Franse aanval kreeg te verduren, overtuigend. De verovering van Staats-Vlaanderen door de Fransen ontketende in het voorjaar van 1747 een volksbeweging in Zeeland, die Willem IV, stadhouder slechts van Friesland, Groningen, Drente, en sedert 1722 van Gelderland, deze waardigheid ook in de andere provincies bezorgde.

In de Staten van Holland werd het voorstel om de prins te benoemen tot de ambten van stadhouder, kapitein-generaal en admiraal-generaal gedaan door de deputatie van Rotterdam, de eerste Hollandse stad die na de gebeurtenissen in Zeeland 'om' gegaan was. Een krachtige volksbeweging had daartoe de stoot gegeven of, zoals de Nederlandsche Jaarboeken het uitdrukten: 'Nadat de tijdingen van 's Prinsen aenstelling in Zeeland hier bekend werden, begon het gemeen Zamen te rotten' ⁵⁾. Nu was er inderdaad niets dat regenten en gegoede burgers meer de schrik om het hart deed slaan dan dergelijke samenscholingen, maar men dient er rekening mee te houden dat dat deel van de bevolking, dat zo hautain met de term 'het gemeen' of 'het grauw' werd aangeduid, niet uitsluitend bestond uit orangistisch straatvolk, tuk op relletjes. Dat was er ook, maar daarnaast ageerden lieden